

۲. معضلاتی که دامنگیر جامعه بین‌المللی شده، امنیت جمعی را با خطر روبه‌رو می‌کند. برای مبارزه با آثار شوم بلایای طبیعی، جامعه بین‌المللی کوشیده است تلاشهای خود را از نیمه نخست قرن بیستم سازماندهی کند و کمکهای خود را به قربانیان این بلایا نهادینه کند؛ اگرچه این تلاشها در دوران جامعه ملل حاصل زیادی نداشت، اما در دوران سازمان ملل متحد با موفقیت زیادی توأم بوده است، بدون آنکه کافی باشد. باید یادآوری کرد که تلاشهای جامعه بین‌المللی به طور عمده تا این اواخر، به رفع مشکلات دسته نخست، یعنی کمک به قربانیان بلایای طبیعی در قالب کمکهای بشردوستانه، معطوف بوده است و به تهدیداتی که این بلایا فراروی جامعه بین‌المللی به لحاظ امنیتی ایجاد می‌کند، توجهی نکرده است.

مجمع عمومی سازمان ملل متحد با تصویب دو قطعنامه در سالهای ۱۹۸۸ و ۱۹۹۰ م، با عنوان «کمکهای بشردوستانه به قربانیان بلایای طبیعی و وضعیتهای فوری مشابه»^۱ به مشکلات دسته نخست توجه کرده است. این رکن سازمان ملل متحد با توجه به یکی از اهداف سازمان که همکاری برای حل معضلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی و تشویق و ترغیب به احترام به حقوق بشر و آزادیهای بنیادین همه انبای بشر، صرف نظر از نژاد، جنسیت، زبان، مذهب و... می باشد، از سازمانهای بین‌الدولی و غیر دولتی بین‌المللی می خواهد که برای پایان بخشیدن به آلام قربانیان بلایای طبیعی و حفظ منزلت و حیثیت انسانی آنان، کمکهای خود را ارائه کنند. همچنین از دولتها می خواهد که امکان فعالیت را برای این گونه سازمانها مهیا و تسهیل کنند و به آنها اجازه دهند کمکهای خود را به قربانیان در هر جایی که لازم است، برسانند.^۲

۱. ر.ک: قطعنامه

43/131 «Humanitarian assistance to victims of natural disasters and similar emergency situation», 8 Dece 1988;

و قطعنامه

45/100 «Humanitarian assistance to victims of natural disaster and similar emergency situation», 14 Dece 1990.

2. See Resolutions adopted on the reports of third committee, General Assembly, forty-third session, pp.400-401; General Assembly forty-fifth session, pp.183-184.

بلایای طبیعی و حقوق بین‌الملل

□ تحقیق و ترجمه: دکتر ابراهیم بیگ‌زاده و دکتر محمد حبیبی^۱

انسان از آغاز حیات با بلایای طبیعی مواجه بوده است و این بلایا معمولاً شامل زلزله، رانش زمین، آتشفشان، سیل، طوفان، خشکسالی، تفت، بیماری مسری صعب یا لاعلاج و بالاخره سونامی است.^۲ بلایای طبیعی، نه فقط جان میلیونها انسان بی‌گناه و اغلب فقیر را گرفته و خسارتهای اقتصادی و اجتماعی زیادی به بار می‌آورد، بلکه تهدیدی فراروی جامعه بین‌المللی نیز می‌باشد.

وقوع بلایای طبیعی، دو دسته مشکل را به وجود می‌آورد:

۱. مشکلاتی که گریبانگیر افراد شده، حقوق بنیادین آنان را در معرض خطر قرار می‌دهد یا به کلی با نابودی مواجه می‌کند.

۱. نویسندگان مراتب سپاس و تشکر بی‌پایان خود را از مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد در تهران، به ویژه سرکار خانم قائم‌مقامی، برای ارائه اسناد مورد نیاز این مقاله اعلام می‌دارند.

۲. درباره برخی از این بلایا و علل بروز آنها ر.ک:

B. Sheila, «Introduction to Hazards» 1st ed, UNDP, UNDRRO, Disaster Management Training programme, 1992, pp.1-39.

اگرچه این قطعنامه‌ها، مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل متحد است و ممکن است از نظر الزام حقوقی ای که ایجاد می‌کند، محل بحث و مجادله قرار گیرد، به نظر می‌رسد از آنجا که این مصوبات، حقوق بنیادین بشر، یعنی حق حیات، منزلت، حیثیت و کرامت^۱ انسان را مطرح می‌کند، الزامی باشد. حال، اگر دولتی به ارائه کمکهای لازم به قربانیان بلایای طبیعی واقع در قلمرو حاکمیتش قادر نباشد و بخواهد از پذیرش این کمکها هم خودداری کند، به نظر می‌رسد جامعه بین‌المللی بتواند عکس‌العمل نشان داده و حتی در صورت لزوم، با توسل به قوه قهریه، چنین کمکهایی را در اختیار قربانیان بلایای طبیعی قرار دهد.^۲ برای رفع هرگونه شبهه‌ای به نظر می‌رسد جامعه بین‌المللی باید صریح‌تر به مسئله توجه کند و کنوانسیون را در این باره، برای الزام دولتها به پذیرش کمکهای بشردوستانه (در صورت ناتوانیشان در رساندن و ارائه این کمکها) منعقد کند.

درباره دستة دوم مشکلات ناشی از بلایای طبیعی که همان تهدیدات امنیتی است، باید گفت که سازمان ملل متحد از اواخر هزاره دوم و به خصوص از اوایل هزاره سوم، به آن توجه کرده است. همان‌طور که دیوید پی فیدلر، نویسنده مقاله «سونامی اقیانوس هند و حقوق بین‌الملل» متذکر شده است، هیئت عالی‌رتبه دبیر کل به مسئله تخریب محیط زیست و افزایش خسارتهای بلایای طبیعی و وجود بیماریهای مسری، به ویژه ایدز به عنوان تهدیدات امنیت جمعی توجه کرده است، اما باید گفت پس از انتشار این مقاله، دبیر کل سازمان ملل متحد در گزارش ۲۴ مارس ۲۰۰۵ م. خود که برای اجلاس سران که قرار است در سپتامبر ۲۰۰۵ م. در مقر سازمان ملل متحد برگزار شود، تهیه کرده است،^۳ به این نکته توجه کرده است. ایشان با اشاره به سونامی اقیانوس هند و اینکه اغلب قربانیان بلایای طبیعی، مردم

1. Dignity or Dignité.

۲. اگرچه در این قطعنامه‌ها به حاکمیت و تمام ارضی دولتها نیز اشاره شده است، اما به نظر نمی‌رسد مانعی برای دسترسی قربانیان بلایای طبیعی به کمکهای بشردوستانه بین‌المللی باشد.

3. See «Dans une liberté plus grande: développement, sécurité respect des droits de l'homme pour tous» Rapport du Secrétaire Général, Assemblée Générale, A/59/2005, 24 Mars 2005.

فقیر و تهیدست هستند، گفته است اگر برای رفع مشکلات ناشی از این بلایا، از جمله تلفات انسانی و تخریب امکانات و زیربنای لازم برای حیات بشری، اقدام مناسب صورت نگیرد، این بلایا، موانع بسیار مهمی در راه تحقق اهداف هزاره برای توسعه خواهد بود؛^۱ از این رو، در نهایت، امنیت جمعی را تهدید می‌کند.

البته جامعه بین‌المللی اخیراً تلاش دیگری را نیز آغاز کرده است و آن، برگزاری «کنفرانس جهانی پیش‌گیری از بلایای طبیعی» است. این کنفرانس که در اوایل سال ۲۰۰۵ م. برگزار شد، یک استراتژی ده‌ساله را با عنوان «برنامه عملی هیوگو»^۲ تصویب کرد. در این استراتژی، به کاهش خطرهای بلایای طبیعی در ده سال آینده اولویت داده شده است.

البته دبیر کل هم برای تکمیل این تلاشها برای مبارزه با بلایای طبیعی در گزارش پیش‌گفته پیشنهاد کرده است که یک «سیستم جهانی اعلام خطر فوری برای کلیه بلایای طبیعی» ایجاد شود. برای این منظور، لازم است که دبیرخانه استراتژی بین‌المللی پیش‌گیری از بلایای طبیعی با همکاری کلیه اعضای ذیربط نظام ملل متحد، امکانات و خلأهای موجود را مشخص کند.^۳

مسلم است که نظام فعلی برای برخورد با بلایای طبیعی، کُند بوده و از امکانات لازم نیز برای مقابله با آنها محروم است. اگر خواهان انسانی بامنزلت و باکرامت در جهانی امن هستیم، باید با این بلایای طبیعی که پدیده‌ای مغایر و منافی آنهاست، مبارزه کنیم. در پایان، ترجمه مقاله آقای دیوید پی فیدلر^۴ استاد دانشکده حقوق دانشگاه ایندیانا با عنوان «سونامی اقیانوس هند و حقوق بین‌الملل» نیز ارائه می‌گردد. یادآوری می‌شود که این مقاله، قبل از ایجاد سیستم اعلام خطر فوری در اقیانوس هند نوشته شده است، در حالی که پس از سونامی دسامبر ۲۰۰۴ م.، یک سیستم اعلام خطر در این منطقه ایجاد شده است که در ماه مارس ۲۰۰۵ م. نیز یک مورد را اعلام نمود.

1. Rapport du Secrétaire Général, op.cit, pp.24-25.

2. Cadre d'Action de Hyogo.

3. Rapport du Secrétaire Général, op.cit, p.25.

4. David P. Fidler.

سونامی^۱ در اقیانوس هند که بر اثر زلزله‌ای وسیع رخ داد و موجب مرگ انسانهای بی‌شمار و ویرانی گسترده در چندین کشور گردید، منشأ تلاشهای امداد رسانی مهمی از سوی جامعه بین‌المللی شد. آثار بی‌سابقه این فاجعه، سؤالهایی را درباره نقش حقوق بین‌الملل در ارتباط با ردیابی و آمادگی و مقابله با بلایای طبیعی مطرح ساخته است. این مقاله به بررسی دو نکته می‌پردازد:

۱. در بلایای طبیعی که تا کنون رخ داده است، از حقوق بین‌الملل چگونه استفاده شده است؟

۲. آیا در تراژدی سونامی باید از حقوق بین‌الملل بیشتر استفاده می‌شد؟

۱. حقوق بین‌الملل و بلایای طبیعی

بلایا نوعاً به دو دسته تقسیم می‌شود: الف) بلایایی که از سوی انسان ایجاد می‌شود و در واقع، همان بلایای تکنولوژیک است؛ ب) بلایای طبیعی.

درباره کمک به کشورها برای جلوگیری از بلایای تکنولوژیک و آمادگی برای مقابله با آنها که بالقوه آثار و عواقب برون‌مرزی دارند از قبیل حوادث اضطراری دریایی، صنعتی و اتمی، رشته‌ای از حقوق بین‌الملل توسعه یافته است. در پی بلایای عمده تکنولوژیک، معاهده‌های بسیاری برای به نظم کشیدن تجاربی که کشورها در مقابله با این بلایا کسب کرده‌اند، منعقد شده است؛ برای مثال، بعد از فاجعه چرنوبیل در جمهوری اوکراین (شوروی سابق) معاهده‌های مربوط به وضعیتهای اضطراری ناشی از تأسیسات انرژی اتمی منعقد شد.^۲

بلایای طبیعی غالباً به اقدام چندین کشور و سازمان بین‌المللی و نهادهای غیر دولتی

۱. سونامی، امواج مهیبی است که بر اثر زلزله، در کف دریا ایجاد می‌شود که گاهی ارتفاع آنها به بیش از ۵۰ متر می‌رسد.

2. Convention on the Early Notification of a Nuclear Accident, 26 Sep 1986, 1439 UNTS 275; and Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident of Radiological Emergency, 26 Sep 1988, 1457 UNTS 133.

نیازمند است. چنین اقدامی برای کمک به سازماندهی و آمادگی برای مقابله با بلایای طبیعی، مستلزم استفاده از حقوق بین‌الملل است، اما برای مقابله با بلایای طبیعی به طور عام و مقابله با سونامی به طور خاص، از حقوق بین‌الملل کمتر استفاده شده است.

۲. اعلام خطر و آمادگی برای مقابله با سونامی

کشورها در خصوص بلایای طبیعی، بر خلاف بلایای تکنولوژیک نمی‌توانند با یکدیگر همکاری کرده و سیستمی را برای جلوگیری از بروز برخی از بلایای طبیعی از قبیل زلزله و سونامی ایجاد کنند، بلکه در بهترین حالت می‌توانند سیستمی را به کار گیرند که امکان بروز حوادث بالقوه فاجعه‌آمیز را سریعاً به آنها اعلام کند تا آنها بتوانند سازمانها و گروههایی را برای مقابله با چنین حوادثی آماده کنند. زمانی که بلایای طبیعی بر چندین کشور تأثیر می‌گذارد، این انگیزه را می‌یابند که برای آمادگی و اعلام خطر، نظام چند جانبه‌ای را در بین خود ایجاد کنند.

سونامی ممکن است آثاری محلی، منطقه‌ای یا در سطح یک اقیانوس داشته باشد. آثار مخرب سونامی را می‌توان با ردیابی سریع پیش‌لرزه‌های تولیدکننده آن به وسیله نصب سیستم اعلام خطر و فعالیتهای پیش‌گیری و کاهش تلفات از طریق آمادگی قبلی کاهش داد. نصب یک سیستم فراملی برای اعلام خطر سونامی در اقیانوس آرام در اواسط دهه ۱۹۶۰ م، نتیجه خوبی در آن منطقه داشته است. ایجاد این سیستم، نتیجه تلاش چندجانبه کشورهای ساحلی اقیانوس آرام از طریق «کمیسیون اقیانوس‌شناسی بین‌الدولی یونسکو» بود.^۱

به رغم اینکه اقیانوس هند شرقی به شدت در مقابل لرزه‌های کف خود که می‌تواند موجب سونامی شود، آسیب‌پذیر است، هیچ سیستم اعلام خطری در منطقه اقیانوس هند وجود ندارد؛^۲ برای مثال، اندونزی بین سالهای ۱۹۷۷ تا ۱۹۹۶ م، شش

۱. «Intergovernmental Oceanographic Commission»؛ این کمیسیون از سوی یونسکو، در

سال ۱۹۶۱ م. تشکیل شد.
2. Intergovernmental Oceanographic Commission, Tsunami Warning System in the Pacific, Master Plan, 2nd ed., 1999.

سونامی محلی و منطقه‌ای ویرانگر را تجربه کرده است.^۱ نصب سیستم آمادگی و اعلام خطر در اقیانوس هند می‌تواند یک اولویت فوری دیپلماتیک برای کشورهای منطقه، بعد از ویرانی دسامبر ۲۰۰۴ م. باشد.^۲

این اقدام ممکن است اشکال مختلفی داشته باشد؛ از جمله اینکه صرفاً سیستم اعلام خطر موجود در اقیانوس آرام به اقیانوس هند هم امتداد یابد و یا اینکه یک سیستم اعلام خطر در اقیانوس هند با انعقاد یک معاهده ایجاد شود. انعقاد این معاهده ممکن است برای دولت‌های آسیب‌پذیر در مقابل سونامی، این امکان را فراهم کند که آنها هم بتوانند از اعلام خطر سونامی و آمادگی در برابر آن، که از تجارب سیستم اعلام خطر در اقیانوس آرام ناشی می‌شود، درک جامع و فراگیری به دست آورند.

۳. امداد رسانی و حقوق بین‌الملل

نقش حقوق بین‌الملل در تسهیل امداد رسانی در حوادث، دست کم از سال ۱۹۲۷ م. از سوی «کنوانسیون مؤسس اتحادیه امداد رسانی بین‌المللی» به رسمیت شناخته شده بود. پیشگفتار این کنوانسیون، تمایل دولت‌های عضو را برای کمک به یکدیگر در هنگام حوادث، تشویق به امداد رسانی بین‌المللی با هماهنگی کردن امکانات و منابع در دسترس و تسریع توسعه حقوق بین‌الملل در این قلمرو اعلام می‌نماید.^۳ اتحادیه بین‌المللی امداد رسانی تا امروز، نخستین و تنها نمونه‌ای بوده است که به موجب آن، کشورها تلاش کرده‌اند یک ساختار جهانی مبتنی بر معاهده برای پیش‌گیری و مقابله با حوادث ایجاد کنند، اما اتحادیه هرگز کاری انجام نداد و همراه با جامعه ملل منحل شد.^۴

۱. همان، ص ۱۱.

2. See UNESCO Plans Global Tsunami Warning System for MID-2007, Press Release, 13 Jan 2005.

3. Convention Establishing an International Relief Union, 12 July 1927, 135 LNTS 247.

۴. در این باره، به گزارش جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر با عنوان «گزارش بلایای جهانی ۲۰۰۰» رجوع کنید. وظایف اتحادیه بین‌المللی امداد رسانی از نظر فنی به عهده یونسکو گذاشته شد. ر.ک: Patrick Myers, Succession Between International Organizations 36, 1993.

حقوق بین‌الملل، سالیان متمادی برای مقابله با حوادث و کمک به آسیب‌دیدگان مناسب و کافی نبود. مدیر برنامه عمران ملل متحد در ۱۹۷۷ م. اعلام کرد: کارشناسان زیادی پیشنهاد کرده‌اند که کنوانسیون، بهترین وسیله برای باز کردن گره کور موجود در نظام امداد رسانی است.^۱

فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر (فدراسیون بین‌المللی) در سال ۲۰۰۰ م. به رغم وجود چندین معاهده در قلمرو امداد رسانی اظهار می‌دارد: مشکل اصلی، وجود یک خلأ عمیق در حقوق بین‌الملل است. هیچ منبع مشخص و به‌طور گسترده، پذیرفته‌شده‌ای در حقوق بین‌الملل وجود ندارد که استانداردهای حقوقی، ضوابط، حقوق و تکالیف مربوط به مقابله با حوادث و بلایا و امداد رسانی به آسیب‌دیدگان را تعریف و معین کند. هیچ تلاش سازمان‌یافته‌ای صورت نگرفته که قوانین پراکنده موجود را با یکدیگر هماهنگ سازد و یک حقوق عرفی را ایجاد کند یا حقوقی را از راه‌های جدید، بسط داده و متحول کند. هیچ قاعده‌ای جهانی وجود ندارد که امداد رسانی بین‌المللی مؤثر و مطمئن را تسهیل کند؛ به همین دلیل، بسیاری از تلاش‌های امداد رسانی عقیم مانده است.^۲

برای بررسی این وضعیت، فدراسیون بین‌المللی، طرح حق مقابله با بلایای بین‌المللی را در سال ۲۰۰۰ م. ارائه داد. این طرح، اسناد حقوقی بین‌المللی موجود در قلمرو امداد رسانی در بلایا را جمع‌آوری و تحلیل کرده است.^۳ نواقص اصلی طرح تحقیقاتی، ناهماهنگی در انعقاد و محتوای معاهدات، جامع نبودن اصول حقوقی و عدم بررسی مناسب ابعاد مهم امداد رسانی می‌باشد.^۴

1. Bradford Morse, Practice, Norms and Reform of International Humanitarian Rescue Operations, 157 Recueil des cours, 121, 189, 1977 (IV).

2. World Disasters Report, 2000, Supra note 7.

3. International Federation of Red Cross and Red Crescent societies, International Disaster Response Laws (IDRL) Principles and Practice: Reflections, Prospects and Challenges (2003).

4. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, IDRL Legal Research: Research into Existing IDRL Treaties, IDRL Fact Sheet No.6, March 2003.

تلاش برای استفاده از حقوق بین‌الملل در تسهیل امداد رسانی در بلایا، در معاهدات مربوط به حمل و نقل هوایی، دریایی و زمینی و مقررات گمرکی تبلور می‌یابد.^۱ اقدامهای منطقه‌ای در این باره را می‌توان در توافقات خاص کشورهای منطقه مشاهده کرد؛ از جمله «موافقت‌نامه شورای اروپا» در مورد تشکیل سازمان امداد رسانی به آسیب‌دیدگان و جلوگیری از بلایای بزرگ تکنولوژیک و طبیعی و حمایت در مقابل این بلایا، مصوب ۱۹۸۷ م. با ۲۱ دولت عضو، «کنوانسیون کشورهای آمریکایی» در مورد ارائه کمکها در صورت بروز بلایا، مصوب ۱۹۹۱ م. با ۲ دولت عضو و «کنوانسیون تامپر» در مورد ارتباطات برای کاهش آثار بلایا و عملیات امداد رسانی مصوب ۱۹۹۸ م. با ۳۰ دولت عضو که از ۸ ژانویه ۲۰۰۵ م. لازم‌الاجرا شده است. این توافق‌نامه‌ها، قواعدی را برای ارائه کمکهای ارتباطی برای هر حادثه‌ای پیش‌بینی کرده است. طرح مربوط به حقّ مقابله با بلایای بین‌المللی در مقابل با سونامی اقیانوس هند، مشکلات مهم مربوط به امداد رسانی در بلایا را مشخص کرده است. هماهنگ‌کننده این طرح اعلام کرده است:

عملیات کمک‌رسانی در سونامی، یک بار دیگر معضلات مربوط به امداد رسانی برون‌مرزی را در کوتاه‌ترین زمان با بیشترین تأثیر آشکار کرد. سازمانهای بشردوستانه، نه فقط باید به قربانیان و زیربناهای آسیب‌دیده از سونامی کمک کنند، بلکه باید با ۱۲ دولت مختلف و ۱۲ نوع مقررات گمرکی متفاوت نیز دست و پنجه نرم کنند، در حالی که تأخیر در امداد رسانی به نیازمندان، به قیمت جان آنها تمام می‌شود.^۲

طرح مزبور به صراحت از انعقاد یک کنوانسیون جهانی درباره امداد رسانی در بلایا دفاع نمی‌کند، اما در حال حاضر، بر این امر متمرکز شده است که راههای اصلاح قواعد داخلی و بین‌المللی برای تسهیل امداد رسانی را مشخص کند. از آنجا که بیشتر بلایای طبیعی به گونه‌ای است که بر چند کشور تأثیر می‌گذارد؛ ممکن است توسعه

1. World Disasters Report, 2000, Supra note 7.
2. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Tsunami Operation Offers Reminder of Need for Disaster Reduction Measures, Press Release, Jan, 12, 2005.

حقوق بین‌الملل درباره امداد رسانی در بلایا ضروری باشد. تجربه عدم آمادگی در مقابل با سونامی اقیانوس هند ممکن است موجب این توسعه و تحوّل شود.

۴. سارس و سونامی؛ حقوق بین‌الملل و امنیت جمعی جامع

مسائل حقوقی بین‌المللی که بعد از سونامی اقیانوس هند مطرح شده است، منعکس‌کننده نظریاتی است که تفکر مجدد درباره مفهوم امنیت نوع بشر در مقابل تهدیدات غیر نظامی را ضروری می‌داند.

اخیراً هیئت بلندپایه تعیین‌شده از سوی دبیر کل سازمان ملل برای مطالعه تهدیدها، چالشها و تغییر امنیت جمعی جامع، امنیت را نه فقط در مقابل جنگ، بلکه در برابر امراض مسری و عوامل مخرب محیط زیست تعریف کرده است.^۱ در این چشم‌انداز، پیشنهاد سازمان بهداشت جهانی درباره بازنگری مقررات بین‌المللی بهداشت بعد از شیوع بیماری سارس در سال ۲۰۰۳ م. بالقوه یک بستر جدید برای توافق جهانی امنیت جمعی می‌باشد.^۲ این هیئت بلندپایه اعلام کرده است:

تخریب محیط زیست، قدرت بالقوه مخرب بلایای طبیعی را در سالهای اخیر افزایش داده است.

بیش از دو میلیارد انسان در دهه گذشته، با این گونه بلایا روبه‌رو شده‌اند و در همان مدت، خسارتهای اقتصادی از مجموع خسارتهای چهار دهه قبل، بیشتر بوده است.^۳

تراژدی سونامی نیز احتمالاً همانند سارس نسبت به امراض مسری، لزوم تفکر درباره بلایای طبیعی از منظر امنیت جمعی جامع را مطرح می‌کند. در این حال، توجه بیشتر بر کشورهای متمرکز خواهد بود که انسان را در مقابل بلایای طبیعی، بهتر حمایت کرده و به مردمی که با این بلایا در معرض تهدید قرار گرفته‌اند، بهتر امداد رسانند.

1. UN Secretary -General's High- Level panel on Threats, Challenges and Change, Report a More Secure World, Our Shared Responsibility 1-2 (2005).

۲. دومین دور مذاکرات بین‌الدولی درباره بازنگری در مقررات بین‌المللی بهداشت قرار است از ۲۱-۲۵ فوریه ۲۰۰۵ م. در ژنو برگزار شود. نخستین دور این مذاکرات در نوامبر ۲۰۰۴ م. برگزار شده بود.

3. Report a More Secure World, Our Shared Responsibility, Supra note 1.